

Мср Дејан Вучинић, асистент
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0001-5104-3690

Прегледни научни рад
УДК: 340:004
DOI: 10.46793/XXIMajsko.177V

ПРАВО У УСЛОВИМА ДИГИТАЛНОГ ОКРУЖЕЊА*

Резиме

У раду аутор се бави разматрањем различитих аспеката дигиталне ере, тачније изазовима које она носи у односу на традиционалне правне системе. Другим речима, разматра се функционисање нових технологија у постојећим правним оквирима те потреба да се они константно адаптирају. Брзина развоја савремене технологије (Blockchain технологија, Big Data – обрада велике количине података, Ai – вештачка интелигенција) поставља пред савремено право различите изазове, моралне, етичке, безбедносне, и др. Савремена дигитална ера доноси технолошке ентитете који су способни да самостално и аутоматизовано доносе одлуке, пружају различите услуге, или аутономно обављају друге задате задатке, без контроле или уз минимални људски надзор. С тим у вези питање правног субјективитета и одговорности за коришћење нових технологија само су неки од изазова који стоје пред савременим правним системима, а правна регулатива која је више реактивног а мање проактивног карактера оставља значајан простор за ризике. Тренутне могућности технологије, њену аутономију и могућност усмеравања понашања појединаца, условљавају потребу за њено сагледавање и са аспекта креатора права и тзв. „нормативне силе“ а не само објекта права.

У раду ће општим приступом бити анализирани и други правни изазови са којима се суочавамо у актуелном дигиталном окружењу, као и могући приступи у правној регулацији који ће омогућити уређење дигиталног простора на темељима основних правних вредности – правне сигурности, етике и поштовања људских права.

Кључне речи: Правна регулација, дигитална ера, вештачка интелигенција, одговорност, правна начела, нормативна сила.

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2025. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

1. Увод

Сведоци смо да савремено доба у великој мери карактерише убрзани развој нових технологија. Ова убрзана дигитализација довела је до значајних промена у свим областима друштвеног живота, укључујући и право. У том контексту, анализирање односа права и савременог дигиталног окружења нема само теоријски карактер, већ изразито и практичан, јер се кроз анализу настоје добити одговори на различита питања као што су питања из домена заштите личних података, питања односа према аутоматизованим одлукама,¹ етичким дилемама везаних за употребу вештачке интелигенције и др.

Такав напредак технологија врши притисак на традиционалне правне системе и показује у којој мери је постојећа регулатива способна да обухвати нове околности. У том смислу, поставља се питање: може ли право да прати корак са технолошким развојем, или пак технологија постаје нова „нормативна сила“? У таквим околностима где се уместо класичних правних субјеката и правних односа, све чешће се појављује вештачка интелигенција која самостално доноси одлуке и појављују алгоритми који управљају понашањем милиона корисника широм света² питање је да ли парво може остварити своју регулаторну функцију и осигурати правну сигурност.

Са тим у вези, интересантан је однос између технолошког, дигиталног „кода“ и правне норме. Наиме, према делу Лоренса Лесига „*Code and Other Laws of Cyberspace*“, у првом делу књиге који носи назив „*Code is Law*“ (Код је закон) указује се на то да се техничка правила понашања, уграђена у дигиталне системе, понашају као нормативне структуре – ограничавају, условљавају и усмеравају понашање корисника.³ Управо се тим техничким правилима понашања и алгоритамске логике могу подржати одређене вредности или утицати да се оне временом изгубе.

Зато је од посебног значаја да се брзом реакцијом законодавца не дозволи стварање празног простора којим се омогућава остваривање интереса великих технолошких корпорација на уштрб јавног интереса.

У наставку рада пажња ће бити посвећена питањима капацитета традиционалних правних система да одговоре на правне изазове савременог

¹ У литератури се наводи да савремени примери укључују „употребу скенера за пасоше на аеродромима у циљу одлучивања да ли неко лице има право да уђе у државу, аутоматску обраду повраћаја пореза и контроверзни аустралијски систем повраћаја дуговања из социјалне заштите – познат као 'Робо-дужник' итд.“ - Jovanović, Z., *Automated decision making in administrative procedure – myth or reality?* НБП. Наука, безбедност, полиција, бр. 3/2020, стр. 61, доступно на: <https://scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=0354-88722003059J>, приступљено 10.04.2025.

² Cohen, J., *Between Truth and Power: The Legal Constructions of Informational Capitalism*, Oxford University Press, 2019, стр. 112.

³ Lessig, L., *Code and Other Laws of Cyberspace*, Basic Books, 1999, p. 6, доступно на: <https://lessig.org/images/resources/1999-Code.pdf>, приступљено: 10.04.2025.

дигиталног доба, као и како постићи уједначену регулацију која омогућава технолошке иновације али и заштиту права.

2. Појам и значај дигиталне ере

Дигитална ера представља нову фазу у развоју људског друштва. Технолошки посматрано, она означава почетак све веће употребе рачунара, дигиталних података и комуникационе технологије а све мање аналогних - механичких решења. Дигитализација се често користи као термин који означава промене настале масовном употребом нове технологије и њен почетак се везује за крај 20. века. Њено значење у савременом добу има нешто другачије значење и обично се везује за употребу изведених технологија – паметних (смарт) уређаја и уређаја са интегрисаним аутономним системима за обављање задатака – вештачком интелигенцијом.

У дигиталној епохи информација има значај главног ресурса а брзина обраде и размена информација често може да значи и технолошку надмоћ. Поред тога, дигитална ера доводи до дематеријализације добара где све више вредности поприма нематеријални облик: дигитални новац и дигитална имовина, криптовалуте, интелектуална својина у форми дигиталних садржаја, што има дубоке импликације на класичне правне категорије.

У правној теорији и пракси све више се препознаје да дигитална трансформација није само предмет регулације, већ и фактор који сам по себи производи норме. Тако технолошки код тј. програмска логика по којој системи функционишу, поприма улогу норме, одређујући шта је дозвољено, шта није, и у којој мери корисник има контролу над сопственим подацима и поступањем у дигиталном простору.⁴

На домаћем плану, дигитализација је препозната као приоритет у развоју јавне управе и правосуђа, али и као правни изазов. Донети су важни прописи попут Закона о електронској управи⁵, Закона о заштити података о личности⁶ и Закона о информационој безбедности⁷, али и даље постоји потреба и простор за унапређење рада државних органа. Речено се односи пре свега на обезбеђивање стратешке координација фрагментисаног система е-управе и спроведу неопходне мере у свим сегментима јавне управе⁸ али и континуирану едукацију запослених у државним органима како би могли да адекватно реагују на комплексне технолошке феномене, који често захтевају и интердисциплинарно знање.

⁴ Исто.

⁵ Закон о електронској управи, Сл. гласник РС, бр. 27/2018.

⁶ Закон о заштити података о личности, Сл. гласник РС, бр. 87/2018.

⁷ Закон о информационој безбедности, Сл. гласник РС, бр. 6/2016, 94/2017 и 77/2019.

⁸ Јовановић, З., *Дигитални портали органа управе*, Изазови и отворена питања Услужног права, Том 2, Крагујевац, 2024. стр. 286.

У целини посматрано, дигитална ера поставља основно питање: хоће ли право остати водич технолошког напретка или ће постати његов пасивни пратилац? Одговор чини се не зависи само од воље законодавца, већ подразумева низ друштвених фактора и у крајњој линији способности друштва да право редифинише као жив систем, способан да реагује у реалном времену.

3. Традиционални правни систем и његова ригидност

Посматрано са временске тачке прве половине 21. века, традиционални правни системи настали су, такође, у условима технолошке стабилности, где вековима није било тако значајних открића са потенцијалом за корените промене устаљених друштвених односа. Тек другој половини 18. века, проналаском парне машине десиће се такве промене које ће снажно утицати на процес производње, радну снагу и привреду уопште. Десио се оно што данас називамо (прва) „Индустријска револуција“. Наредна етапа у развоју људског друштва одиграва се у другој половини 19. века. Наиме, откриће сирове нафте и њено коришћење као главног енергента, проналазак мотора са унутрашњим сагоревањем, развој технологије која функционише уз помоћ електричне енергије и др. покреће се нови талас развоја друштва. Овај период престаје избијањем Првог светског рата (Великог рата) и у теорији се означава као „Друга индустријска револуција“. Наредна етапа у развоју људског друштва почиње у годинама након Другог светског рата и означава се као „Трећа индустријска револуција“ или „Дигитална револуција“, а њен главни изум сматра се конструисање и производња првих рачунара. Након ове фазе, тачније почетком 21. века успоставља се нова етапа у развоју људског друштва под називом „Четврта индустријска револуција“ или „Револуција 4.0“. Она означава нови замах који почива на комбинацији различитих типова нових технологија: *Cloud* технологији, вештачкој интелигенцији, нано технологији, квантном рачунарству и биотехнологији.⁹

Дакле, можемо видети убрзану динамику друштвених промена за последња два века, а нарочито у последњим деценијама које сматрамо савременим добом. Оправдана претпоставка је да ће актуелни научно-технолошки развој у наредном периоду још више убрзати друштвени развој, отворити нова правна питања и повећати притисак на постојеће правне регулативе.

С тим у вези, суштина традиционалног правног система почива на предвидивости, формалности и хијерархијској структури правних извора. Таква парадигма у извесној мери подразумева и ригидност која је гарант правне сигурности, заштите права и континуитета институција. Међутим, у

⁹ Schwab, K., *The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond*, доступно на: <https://www.weforum.org/stories/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/>, приступљено: 10.04.2025.

савременом добу, тј. дигиталној ери са изразитом динамиком друштвених односа, ова ригидност се све чешће показује као препрека за правовремену регулацију нових феномена.

Док се технолошке иновације усвајају и масовно користе у року од свега неколико месеци¹⁰ процес правне регулације односа у некој области и доношења закона, укључујући јавне расправе, политички консензус и институционалну процедуру, може да потраје и годинама. Ово доводи до тзв. регулаторне празнине, у којој понашање учесника на тржишту и у друштву остаје нерегулисано или се регулише на основу застарелих норми.¹¹ Поред тога, традиционалне правне категорије, као што је у раду већ поменуто, у дигиталној ери постају недовољно еластичне да обухвате и новонастале ситуације. Конкретно, концепт правног субјективитета односи се на физичко или правно лице као субјекте права, односно носиоце права и дужности. У том смислу вештачка интелигенција као ентитет који може самостално доносити изузетно значајне одлуке¹² или учествовати у склапању уговора (код тзв. паметних уговора), остаје изван радара ове концепције.

Будућа модернизација правних система мора се кретати у смеру у којем се технолошке иновације препознају као важни чиниоци друштвених односа, јер отпор који правни системи пружају може довести до негативних импликација. Правни системи по питању сукоба традиције и иновације морају бити довољно неутрални и флексибилни како не би представљали фактор кочења иновација, али истовремено ефикасни у заштити права и правне сигурности. Зато питање постизања баланса и равнотеже међу овим вредностима данас заокупља велику пажњу научне и стручне јавности.

4. Технологија као „нормативна сила“

Разматрајући различите аспекте технологије долазимо до једног веома занимљивог. Наиме, према класичној регулаторној структури према којој држава уређује односе и правила понашања нормама различите правне снаге, обезбеђујући пратећи институционални оквир који прописано и оживотворује,

¹⁰ Најбољи пример за то јесте „Chat GPT“ пуштен у рад 30. октобра 2022. и за веома кратко време постаје широко коришћена технолошка иновација.

¹¹ Hildebrandt, M., *Smart Technologies and the End(s) of Law*, Edward Elgar Publishing, 2015, стр. 19 и даље.

¹² Према писању *Financial Times*-а, угледног међународног пословног листа, УАЕ се спремају да буду прва земља у свету која ће користити вештачку интелигенцију за писање закона. Наиме, како наводе, у плану је да „регулацијом вођеном вештачком интелигенцијом“ постигну убрзање доношења прописа за 70%. „Овај нови законодавни систем, покретан вештачком интелигенцијом, промениће начин на који креирамо законе, чинећи процес бржим и прецизнијим“, рекао је шеик Мохамед бин Рашид ел Мактум, владар Дубаија и потпредседник УАЕ. Доступно на: <https://www.ft.com/content/9019cd51-2b55-4175-81a6-eafcf28609c3>, приступљено 20.04.2025.

у дигиталној ери технологија и сама поприма карактеристике норме, на такав начин да она почиње да уређује понашање појединца. Дакле, поставља се питање да ли технологија сама по себи постаје облик норме?

У овом делу посебно ћемо се осврнути на две теоријске концепције које у суштини представљају различите приступе дигитализацији: „*Code as law*“ и „*Law as code*“, (код као закон и закон као код). Наиме. Према концепцији „Код као закон“ која се први пут појављује у делу „*Code and Other Laws of Cyberspace*“ (Код и други закони сајбер простора) аутора Лоренса Лесига,¹³ имплицира се да технологија, тачније код може деловати као нормативна сила, успостављајући правила која усмеравају или ограничавају понашање на сличан начин као и правна норма.

Како ово функционише објаснићемо на примерима који следе. Наиме, *Netflix* и *Kindle* као платформе које пружају коришћење одређених електронских садржаја (читање књига, гледање филмова и серија) не дозвољавају копирање и дељење садржаја без обзира на законски дозвољене изузетке. Према томе, „код“ спроводи ограничења и врши аутоматску контролу ауторских права. Затим, друштвене мреже које се данас глобално користе попут *Facebook-a*, *TikTok-a* и *Instagram-a*, користе се алгоритмима који повећавају/смањују видљивост одређеним садржајима или их у потпуности блокирају, у складу са „правилима заједнице“ на датој платформи. Ова правила могу се тумачити као средство регулација јавног говора и то без људског надзора и процене. Такође, у овом контексту можемо поменути и „паметне уговоре“ базиране на *Blockchain* технологији, који се аутоматски извршавају када се испуне услови, без могућности спољне интервенције.

У суштини, ради се о томе да рачунарски код (софтвер) сам по себи функционише као облик регулације. Правила унапред дефинисана у коду управљају понашањем корисника. Међутим, примена строгог приступа „Код као закон“ значила би да код може у потпуности функционисати независно од људске контроле, што потенцијално уводи крутост тамо где су флексибилност и контекстуално расуђивање од великог значаја.

Написан је велики број радова који указују на то да „Код као закон“ не значи нужно да је код закон (у смислу правно усвојеног и обавезујућег), већ да представља концепт имплементације.¹⁴

На другој страни имамо концепцију „*Law as code*“ односно „Закон као код“. У овом приступу дигиталитализацији имамо концепт израде прописа односно правила која могу бити читана, тумачена и извршавана од стране „машина“. То претпоставља писање закона не само за људе већ и за машине (писање правила у машински читљивом формату попут *XML* или *JSON*).

¹³ Lessig, L., *нав. дело*.

¹⁴ Eder, S., „*Code as Law*“ vs. „*Law as Code*“: *Shaping Public Administration, Judiciary, and Corporate Compliance in the Digital Age*, *dostupno na: <https://www.linkedin.com/pulse/code-law-vs-shaping-public-administration-judiciary-corporate-eder-enklf>*, приступљено: 10.04.2025.

Дигиталне апликације и програми који су у основи израђени на овом принципу данас већ налазе примену у неком од облика, а посебно су погодне за пружање услуга е-управе, или у одређеним посебним управним поступцима где је могуће аутоматско доношење одлука (порески поступак).

Приступ Закона као кода, иако на први поглед води у смеру где закон примењују машине кроз потпуно аутоматизовано доношење одлука, ипак нема за циљ потпуно искључење људског елемента, већ више да подржи и поједностави токове рада, помажући у превазилажењу јаза између традиционалног доношења одлука и дигиталних процеса, управо кроз помоћ правним стручњацима у тумачењу и примени закона, те доношењу тачних и доследних одлука.¹⁵

5. Неки правни изазови дигиталне ере

Дигитална ера представља специфичну фазу развоја људског друштва у којој се појавом нових друштвених односа уско повезаних са новим технологијама јављају нови изазови. Традиционални правни системи засновани на класичним начелима попут заштите људских права и правној сигурности, класични правни механизми често остају недовољни или неефикасни у решавању специфичних проблема који се јављају у виртуелном и дигиталном простору.¹⁶ У овом делу осврнућемо се само на неке по мишљењу аутора, најчешће случајеве угрожавања права у вези са новим дигиталним окружењем.

5.1. Заштита података и приватности

Заштита личних података представља један од највећих изазова у дигиталној ери. Наиме, све већа количина података који се прикупљају, обрађују и анализирају у различитим сферама живота, доводе до преиспитивања вршења контроле ових података и њихове заштите од злоупотреба. На нивоу Европске уније 2018. године донета је Општа уредба о заштити података (*GDPR*)¹⁷ која представља напор да се заштите основна права појединца на приватност и да се регулише начин обраде података у дигиталном окружењу. Тачније, њен циљ је да формира и формализује јединствена правила о приватности у свим земљама ЕУ, ојача контролу грађана

¹⁵ Исто.

¹⁶ Andrejevic, M., *Automated Media and the Regulation of Privacy*, Journal of Media & Communication, Vol. 33, 2020, стр. 133-168. доступно на: https://www.researchgate.net/publication/336060582_Automated_Media, pristupljeno 10.04.2025.

¹⁷ Незванични превод Уредбе доступан на званичној веб презентацији Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности Републике Србије, доступно на: <https://www.poverenik.rs/images/stories/dokumentacija-nova/medjunarodna-dokumenta/EVROPSKA-UNIJA/latGDPR.docx>

над њиховим личним подацима и такођећи присили компаније на транспарентност и одговорност у руковању подацима. Није реткост да управо највеће светске компаније управљају подацима својих корисника на манипулативан начин, па је тако компанија Amazon кажњена са 746 милиона евра 2021. године због нелегалног праћења корисника, или Meta (Facebook) кажњена са 1,2 милијарде евра 2023. године због преноса података у САД.

5.2. Сајбер-безбедност и сајбер криминал

Са развојем дигитализације и све већег умрежавања јавља се концепт сајбер-безбедности тј. безбедности у дигиталном простору. Интернет и нове технологије још више актуелизују ово питање, а у модерном добу могу се наћи многобројни примери сајбер напада и изазивања велике штете и опасности. Сајбер напади на инфраструктуру и податке могу имати катастрофалне последице, како за компаније тако и за појединце.

Као новији пример оваквог напада можемо поменути хакерски напад који се десио на највећу компанију у Републици Србији која се бави производњом, дистрибуцијом и трговином електричне енергије „ЕПС“, крајем 2023. године, који је изведен од стране хакерске групе „Qilin“. Том приликом „процурео“ је огроман део приватних података компаније: приватни уговори, уговори са партнерима унутар и ван земље, финансијска документа, уговори о кредиту, извештаји, биланси, велики број приватних мејл кореспонденција, а хакери су тражили да се “договоре” са компанијом (претпостављамо да се радило о откупни).¹⁸

Иначе, национални правни оквири за борбу против сајбер криминала су углавном непотпуни, са потешкоћом прате брзину иновација у области технологије, а посебан проблем представља то што се дешавају преко граница, што додатно компликује правну регулацију и заштиту.

6. Правац будућности: изазови регулације

Несумњиво је да ће се развој технологије у будућем периоду и даље наставити, можда још већом динамиком него до сада, као и уплив технологије у области у којима до сада то није био случај. Другим речима, технологија бива интегрисана у све аспекте живота. Зато су традиционални правни системи све чешће изложени притиску да пронађу нове начине за усклађивање динамичног дигиталног окружења са класичним правним принципима који подразумевају заштиту људских права и правну сигурност.

¹⁸ Новински чланак: „Електропривреда Србија под уценом хакера“, доступно на: <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-elektroprivreda-hakeri-ucena/32751103.html>, приступљено: 10.04.2025.

У том смислу, питање будућности правне регулације у дигиталној ери добија на значају и постаје кључно за обезбеђивање баланса између иновација и класичних правних вредности.¹⁹

У теорији се неретко среће став да класични закони и прописи са својим „фиксним категоријама“ нису у могућности да адекватно реагују на употребу нових технологија, те да је зато потребно креирати нове, флексибилне правне оквири који ће омогућити брзу регулацију нових ситуација и односа. Међутим, да би се правилно регулисала употреба нових технологија, важно је да регулатор прати иновације у индустрији и разуме функционисање таквих технологија.

Уочавајући овај проблем, у многим европским земљама осмишљен је концепт под називом „*Regulatory sandbox*“ - регулаторни песковник, регулаторно песковиште.

Регулаторно песковиште²⁰ је појам који у теорији још увек нема утврђену дефиницију. То је алат за развој сазнања о томе како неки нови производ, технологија или пословни модел (иновација) функционише и какве резултате производи. Песковишта функционишу под посебним изузетком, одобрењем или другим временски ограниченим изузецима.

„У пракси, тим изразом се означава скуп прописа који на одређено време успоставља систем са посебним нормама и поступцима, са циљем да се технологије развијају у реалном окружењу, а истовремено омогући регулаторима да се упознају са карактеристикама таквих технологија. Сврха регулаторних песковишта није дерегулација, већ регулаторно учење. Регулатор, пратећи дешавања унутар песковишта и тестирајући различите приступе уређивању, стиче увид у нове технологије и њихове (потенцијалне) утицаје на друштво, економију и правни систем. Након завршеног „тестирања“ у регулаторном песковишту, „развијач технологије“ (програмер, девелопер или софтверски инжењер) прилагођава свој производ регулаторном оквиру, а регулатор стечено знање користи за креирање адекватнијих регулаторних правила. Данас се регулаторна песковишта најчешће помињу у областима у којима постоји могућност да ће дестабилизирајуће (дисруптивне) технологије угрозити постојећи правни поредак, или чак испасти ван домета правног

¹⁹ Hildebrandt, M., *The Artificial Intelligence of European Union Law*, German Law Journal, 21/2020, pp. 78–79.

²⁰ Очигледно да је назив потекао од Kids' sandbox, тј. дечјијег песковишта, као ограђеног простора са песком у којем мала деца могу безбедно да се играју и забављају. Том аналогијом, концепт регулаторног песковишта означавао би безбедан, изолован простор у којем регулатор и онај који развија технологију могу слободно да „уче“ и експериментишу.

система. Такве области су најчешће информационе и финансијске технологије, здравство, енергетика, телекомуникације и транспорт.²¹

Још једна значајна димензија регулације нових технологија тиче се њене просторне компоненте. Наиме, велики број дигиталних платформи функционише глобално, изван граница националних правних система, те питање њихове регулације треба да има интернационални карактер. Напори за стварање глобалног правног оквира треба да резултирају креирањем међународних докумената којим би се успоставио јединствени правни оквир за вештачку интелигенцију или сајбер безбедност.

7. Уместо закључка

Дигитална ера доноси такве изазове са којима се право није сусретало до сада. Еволуција целокупног друштва на новим основама – вештачка интелигенција, електронски алгоритми, аутономни системи и технолошки кодови, све више утиче на друштвене односе. У таквом амбијенту, право нужно мора да преузети такву улогу у којој неће бити само пасивни пратилац технолошког развоја већ и његов катализатор и регулатор.

У тренутним условима, брзина усвајања нових технологија је неколико пута већа од брзине којом законодавство реагује, што у крајњем исходу ствара простор за правну несигурност, злоупотребе и различите повреде људских права. Један од могућих решења у том смислу представља управо веће коришћење концепта „*regulatory sandbox*“-а, односно регулаторног песковника, посебно у раним фазама испитивања технолошких иновација, јер се овакав приступ показао изузетно користан у неким земљама (Уједињено Краљевство, Русија, Аустралија, Канада).

Осим тога, како нове технологије имају глобалну примену повезујући милионе корисника, чиме традиционално поимање међудржавних граница и националних јурисдикција губи на значају, будући смер кретања правне регулативе мора ићи у правцу међународне сарадње и стварања међународног правног законодавства. У том смислу, европска Општа уредба (*GDPR*) представља добар пример и путоказ добре правне регулације када су у питању услуге на бази нових технологија, којима се штите основна правна начела и љуска права.

На крају, треба подвући да дигитално окружење не треба гледати искључиво само са гледишта ризика који се јављају, већ и као прилику да се савремени правни системи постепено адаптирају на нове услове, а нове технологије могу бити корисне за унапређење процеса рада, па чак и у процесу доношења нових прописа. Иако још увек звучи као концепт далеке будућности,

²¹ Maletić, N., *Regulativni peskovniki in umetna inteligenca*, Revija Pamfil, доступно на: <https://revijapamfil.si/clanki/2025/4/21/regulativni-peskovniki-in-umetna-inteligenca>, приступ: 25.04.2025.

на примеру Уједињених Арапских Емирата видимо да се прве државе већ упуштају у тај процес и постају пионири у смелим подухватима.

Несумњиво је да право насупрот технологије, у будућности мора одржати своју регулаторну улогу а то ће постићи једино ако иде у корак са иновацијама.

*Dejan Vučinić, LL.M., Assistant
Faculty of Law, University of Kragujevac*

LAW IN THE CONTEXT OF THE DIGITAL ENVIRONMENT

Summary

In this paper, the author examines various aspects of the digital era, specifically the challenges it poses to traditional legal systems. In other words, the paper explores the functioning of new technologies within existing legal frameworks and the necessity for their continuous adaptation. The rapid development of modern technologies (such as blockchain, big data processing, and artificial intelligence - AI) presents contemporary law with a range of challenges, including moral, ethical, and security-related concerns. The digital age brings forth technological entities capable of independently and automatically making decisions, providing various services, or autonomously performing assigned tasks, often without or with minimal human oversight. In this context, issues such as legal subjectivity and liability for the use of new technologies represent only some of the pressing challenges facing modern legal systems. Moreover, a predominantly reactive rather than proactive legal regulation leaves considerable room for risk. Current technological capabilities, including their autonomy and the ability to influence individual behavior, necessitate consideration not only as objects of legal regulation but also from the perspective of lawmakers and their so-called 'normative power.'

This paper adopts a general approach to analyze other legal challenges encountered in today's digital environment, as well as potential regulatory approaches that could facilitate the governance of digital space based on fundamental legal values—legal certainty, ethics, and respect for human rights.

Key words: *Legal regulation, digital era, artificial intelligence, liability, legal principles, normative power.*

Литература

- Andrejevic, M., *Automated Media and the Regulation of Privacy*, Journal of Media & Communication, Vol. 33, 2020, доступно на: https://www.researchgate.net/publication/336060582_Automated_Media
- Cohen, J., *Between Truth and Power: The Legal Constructions of Informational Capitalism*, Oxford University Press, 2019.
- Eder, S., "Code as Law" vs. "Law as Code": *Shaping Public Administration, Judiciary, and Corporate Compliance in the Digital Age*, доступно на: <https://www.linkedin.com/pulse/code-law-vs-shaping-public-administration-judiciary-corporate-eder-enklf>
- Hildebrandt, M., *Smart Technologies and the End(s) of Law*, Edward Elgar Publishing, 2015.
- Hildebrandt, M., *The Artificial Intelligence of European Union Law*, German Law Journal, 21/2020.
- Lessig, L., *Code and Other Laws of Cyberspace*, Basic Books, 1999, dostupno na: <https://lessig.org/images/resources/1999-Code.pdf>
- Maletić, N., *Regulativni peskovniki in umetna inteligenca*, Revija Pamfil, доступно на: <https://revijapamfil.si/clanki/2025/4/21/regulativni-peskovniki-in-umetna-inteligenca>
- Schwab, K., *The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond*, доступно на: <https://www.weforum.org/stories/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/>
- Jovanović, Z., Andonović, S., *Automated decision making in administrative procedure – myth or reality?* НБП. Наука, безбедност, полиција, бр. 3/2020, доступно на: <https://scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=0354-88722003059J>
- Јовановић, З., *Дигитални портали органа управе*, Зборник радова: Изазови и отворена питања Услужног права, Том 2, Крагујевац, 2024.
- Закон о електронској управи, Сл. гласник РС, бр. 27/2018.
- Закон о заштити података о личности, Сл. гласник РС, бр. 87/2018.
- Закон о информационој безбедности, Сл. гласник РС, бр. 6/2016, 94/2017 и 77/2019.
- <https://www.ft.com/content/9019cd51-2b55-4175-81a6-eafcf28609c3>
- <https://www.poverenik.rs/images/stories/dokumentacija-nova/medjunarodna-dokumenta/EVROPSKA-UNIJA/latGDPR.docx>
- <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-elektroprivreda-hakeri-ucena/32751103.html>